

Ένα Ευέλικτο Υπόδειγμα Αξιολόγησης της Αποτελεσματικότητας στα Ελληνικά Πανεπιστήμια¹

Υπό

Γ. Κ. Μπήτρος
Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Τμήμα Οικονομικής Επιστήμης

Α. Δ. Καραγιάννης
Πανεπιστήμιο Πειραιώς
Τμήμα Οικονομικής Επιστήμης

Περίληψη

Οι λόγοι για τους οποίους η αξιολόγηση των πανεπιστημιακών τμημάτων υιοθετήθηκε διεθνώς είναι πολλοί και σημαντικοί. Στην παρούσα εργασία προτείνουμε ένα γενικό υπόδειγμα αξιολόγησης στα ελληνικά πανεπιστήμια με την έννοια ότι ενσωματώνει τις κρισιμότερες μεταβλητές που προσδιορίζουν την αποτελεσματικότητα σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα και για κάθε ορισμό λειτουργικής ενότητας. Αυτό σημαίνει ότι μπορεί να εφαρμοστεί με την ίδια ευελιξία και επιτυχία π.χ. στις θετικές και στις κοινωνικές επιστήμες και ανεξάρτητα αν ως λειτουργική ενότητα οριστεί ο τομέας, το τμήμα ή το πανεπιστημιακό ίδρυμα. Αλλά για λόγους που έχουν να κάνουν με τις γνώσεις και τις εμπειρίες μας, η ανάπτυξη και η εφαρμογή του υποδείγματος έγινε με αναφορά τις Οικονομικές Επιστήμες και στα Τμήματα Οικονομικής Επιστήμης.

Συγγραφέας επικοινωνίας:
Γεώργιος Κ. Μπήτρος
Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Τμήμα Οικονομικής Επιστήμης
Πατησίων 76, 10434
Τηλ. 210-8223545, Fax: 210-8203320
E-mail: bitros@aueb.gr

---

¹ Το παρόν άρθρο στηρίζεται σε μεγάλο μέρος στην έρευνα “Η Αξιολόγηση της Αποτελεσματικότητας της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης στις Οικονομικές Επιστήμες” η οποία διεξήχθη στα πλαίσια του ΕΠΕΑΕΚ με επιστημονικό υπεύθυνο τον καθηγητή Γεώργιο Κ. Μπήτρο.

I. Εισαγωγή

Οι λόγοι για τους οποίους η αξιολόγηση των πανεπιστημιακών τμημάτων υιοθετήθηκε διεθνώς είναι πολλοί και σημαντικοί.² Ο κυριότερος απ' αυτούς είναι ότι μέσω της αξιολόγησης οι φορείς που χρηματοδοτούν τα πανεπιστήμια είναι σε θέση να γνωρίζουν και μπορούν έτσι να ελέγχουν εάν και σε ποιο βαθμό κάνουν αποτελεσματική χρήση των πόρων για το επίπεδο της ποιότητας του εκπαιδευτικού και ερευνητικού έργου που παρέχουν. Επίσης, οι εργαζόμενοι, οι εργοδότες και άλλοι δημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς είναι απαραίτητο να μπορούν να αξιολογήσουν εάν οι γνώσεις που παράγονται και διαχέονται στην κοινωνία μέσω της πανεπιστημιακής έρευνας και εκπαίδευσης ικανοποιούν τις προϋποθέσεις για συνεχή οικονομική ανάπτυξη.

Όπως θα περίμενε κανείς, η αξιολόγηση ξεκίνησε από τις Η.Π.Α., όπου ιδιωτικά, κερδοσκοπικά και μη, πολιτειακά, και δημοτικά πανεπιστήμια ανταγωνίζονται –ειδικότερα τις τελευταίες δεκαετίες- να προσελκύσουν τους καλύτερους φοιτητές και καθηγητές στα ποιοτικά επίπεδα που ανήκουν. Στην Ευρώπη η πίεση για συστηματική αξιολόγηση του έργου των πανεπιστημίων εκδηλώθηκε αρκετά αργότερα, κυρίως γιατί οι κυβερνήσεις έπρεπε να μπορούν να εξηγούν αξιόπιστα στους φορολογούμενους πολίτες πως αξιοποιούνται οι πόροι που δαπανώνται για τη χρηματοδότηση των πανεπιστημίων και των άλλων οργανισμών.³ Η ανάγκη για αξιολόγηση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης έχει επισημανθεί επίσης από την Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων(Ε.Ε.Κ). Στις αρχές Νοεμβρίου 1991 η τελευταία υπέβαλε τις προτάσεις της στους Υπουργούς Παιδείας των χωρών μελών με το "Υπόμνημα για την τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα".⁴

Στην παρούσα εργασία προτείνουμε ένα γενικό υπόδειγμα αξιολόγησης στα ελληνικά

² Βλέπε, για παράδειγμα, τις εκθέσεις των Σαπουνά (1993) και Higher Education Funding Council (1994).

³ Μερικά παραδείγματα αποτελούν η Αγγλία, όπου λειτουργεί το Higher Education Quality Council (HEQC), η Γαλλία, στην οποία το έργο της αξιολόγησης των πανεπιστημίων έχει ανατεθεί στην "Εθνική Επιτροπή Αξιολόγησης", και η Ολλανδία όπου, σύμφωνα με τους Σαπουνά (1993) και Τσαούση (1993), η αξιολόγηση γίνεται από τις ενώσεις των πανεπιστημίων. Στη χώρα μας, ο νόμος 2083/92 για τον εκσυγχρονισμό της ανώτατης εκπαίδευσης εισήγαγε τον θεσμό της αξιολόγησης των πανεπιστημίων θεσπίζοντας τη σύσταση της "Επιτροπής Αξιολόγησης του Έργου των Α.Ε.Ι.". Στο άρθρο 24 και στην παράγραφο 1 τονίζεται ότι: "Τα Α.Ε.Ι. της χώρας αξιολογούνται κατά τμήματα και στο σύνολό τους με βάση το επιτελούμενο σε αυτά εκπαιδευτικό, ερευνητικό και διοικητικό έργο συνολικά και επί μέρους" Αλλά δυστυχώς η διάταξη αυτή καταργήθηκε αργότερα με τον νόμο 2327/95.

⁴ Σ' αυτό γίνεται η διαπίστωση ότι "...οι εθνικές κυβερνήσεις εστίασαν την προσοχή τους περισσότερο στην ανάγκη για λογοδοσία εκ μέρους των ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, που είχε ως προοπτική τη βέλτιστη χρησιμοποίηση των οικονομικών πόρων" και συνιστάται η αξιολόγηση να επεκταθεί πέρα από τα όρια του ελέγχου της σχέσης κόστους-ωφέλειας (value-for-money auditing) ώστε να παρέχει «...πληροφορίες οι οποίες οδηγώντας σε έγκυρες εκτιμήσεις σχετικά με την ποιότητα των πανεπιστημίων θα βοηθούν τους φοιτητές κατά την επιλογή του ιδρύματος και του τμήματος σπουδών σε μια πιο ανοικτή και προσιτή ευρωπαϊκή αγορά τριτοβάθμιας εκπαίδευσης».

πανεπιστήμια με την έννοια ότι ενσωματώνει τις κρίσιμότερες μεταβλητές που προσδιορίζουν την αποτελεσματικότητα σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα και για κάθε ορισμό λειτουργικής ενότητας. Αυτό σημαίνει ότι μπορεί να εφαρμοστεί με την ίδια ευελιξία και επιτυχία π.χ. στις θετικές και στις κοινωνικές επιστήμες και ανεξάρτητα αν ως λειτουργική ενότητα οριστεί ο τομέας, το τμήμα ή το πανεπιστημιακό ίδρυμα. Αλλά για λόγους που έχουν να κάνουν με τις γνώσεις και τις εμπειρίες μας, η ανάπτυξη και η εφαρμογή του υποδείγματος έγινε με αναφορά τις Οικονομικές Επιστήμες και στα Τμήματα Οικονομικής Επιστήμης. Γι' αυτό στο πρώτο μέρος προχωρούμε σε μια συνοπτική επισκόπηση των κριτηρίων και των τεχνικών αξιολόγησης των πανεπιστημιακών οικονομικών τμημάτων που έχουν χρησιμοποιηθεί κυρίως στις Η.Π.Α. και στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε). Εν συνεχεία, στο δεύτερο μέρος, παρουσιάζουμε τη δομή του υποδείγματος. Κατόπιν, στο τρίτο μέρος, παραθέτουμε μια λεπτομερή περιγραφή του τρόπου με τον οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί. Και, τέλος, στα συμπεράσματα αιτιολογούμε την χρησιμότητα του υποδείγματος για την αξιολόγηση των Τμημάτων Οικονομικής Επιστήμης στα ελληνικά Α.Ε.Ι. και προτείνουμε μέτρα για την αναβάθμιση και την ενδυνάμωση του εκπαιδευτικού και του ερευνητικού έργου που επιτελούν.

II. Κριτήρια και τεχνικές αξιολόγησης

Ο έλεγχος της αποτελεσματικότητας ενός πανεπιστημίου στηρίζεται σε τρεις θεμελιώδεις βάσεις. Αυτές είναι, πρώτον, η αποδοτικότητα του πανεπιστημίου ως προς την παραγωγή και τη διάχυση νέας γνώσης. Δεύτερον, η αποδοτικότητα του πανεπιστημίου ως προς την εκπαίδευση και το ήθος των φοιτητών ώστε, οι μεν γνώσεις τους να ανταποκρίνονται στις ανάγκες της περαιτέρω ανάπτυξης της επιστήμης και της ευημερίας, ο δε χαρακτήρας τους να προάγει το πρότυπο του ακεραίου και ηθικού πολίτη. Και, τρίτον, η αποδοτικότητα με την οποία το πανεπιστήμιο χρησιμοποιεί τους οικονομικούς πόρους που διαθέτει ο φορέας ή οι φορείς που το χρηματοδοτούν.

Αναφορικά με την πρώτη βάση, ο Machlup (1962) έχει επισημάνει ότι, η γνώση που ενδιαφέρει την κοινωνία δεν είναι αυτή που κατέχει κάποιος για τον εαυτό του, αλλά αυτή που μοιράζεται με άλλους. Δηλαδή, είναι η γνώση η οποία εξωτερικεύεται και παίρνει την μορφή πληροφοριών χρήσιμων ή δυνητικά χρήσιμων για την κοινωνία. Γι' αυτό, η διασύνδεση γνώσης και πληροφόρησης είναι απαραίτητη προϋπόθεση ώστε η γνώση να μετατρέπεται σε οικονομικό αγαθό το οποίο αυξάνει την αποδοτικότητα των συντελεστών της παραγωγής και δημιουργεί ποικίλες οικονομίες κλίμακας.

Εκτός όμως από τη γνώση που οι καθηγητές παράγουν και κοινοποιούν μέσω των δημοσιεύσεων και της διδασκαλίας τους, η αποδοτικότητα του πανεπιστημίου πρέπει να ελέγχεται επίσης και ως προς την δεύτερη βάση, δηλαδή την εκπαίδευση που τελικά παίρνουν οι φοιτητές. Αυτή απαιτεί οι γνώσεις και οι κανόνες συμπεριφοράς που τους εμπεδώνονται να ανταποκρίνονται στους όρους που υπαγορεύουν η μετέπειτα σταδιοδρομία τους ως μελών διαφόρων επαγγελματιών αλλά και ως πολιτών. Όταν το πανεπιστήμιο λειτουργεί σε πλαίσιο ανοικτής κοινωνίας και ανταγωνιστικής οικονομίας αυτός ο έλεγχος εξασφαλίζεται σε μεγάλο βαθμό από τις αγορές γιατί λειτουργούν οι μηχανισμοί της «φήμης» και της «προστιθέμενης αξίας» αναφορικά με το πόσο καλά τα διάφορα πανεπιστήμια εκπαιδεύουν τους φοιτητές τους. Αλλά σε πανεπιστημιακά συστήματα στα οποία επικρατεί η κρατικο-μονοπωλιακή διάρθρωση, η πίεση για προσαρμογή των εκπαιδευτικών προγραμμάτων στις ανάγκες της κοινωνίας και της οικονομίας βραδυπορεί. Γι' αυτό, η αξιολόγηση του έργου των πανεπιστημίων σ' αυτά τα συστήματα επιβάλλεται να επεκτείνεται και να περιλαμβάνει επίσης και τις εκτιμήσεις των αποφοίτων και των εργοδοτών για την αποτελεσματικότητα με την οποία το πανεπιστήμιο ανταποκρίνεται στις ανάγκες τους.

Τέλος, η τρίτη θεμελιώδης βάση της αξιολόγησης του πανεπιστημίου σχετίζεται με την οργάνωσή του ως παραγωγικής μονάδας, αφού αυτό που κάνει δεν είναι τίποτε άλλο παρά να συνδυάζει υλικούς και ανθρώπινους πόρους με σκοπό να επιτύχει κάποιους στόχους. Από τη γενική αρχή της σχετικής στενότητας των πόρων απορρέει η κοινωνική απαίτηση, το πανεπιστήμιο να λειτουργεί με την μεγαλύτερη δυνατή αποτελεσματικότητα. Γι' αυτό, η αξιολόγηση περιλαμβάνει διάφορες επιπρόσθετες μεταβλητές οι οποίες μετρούν τα επίπεδα και τις αναλογίες των πόρων που διαθέτει το πανεπιστήμιο για να φέρει σε πέρας το έργο του. Παραδείγματα τέτοιων μεταβλητών είναι η υλικοτεχνική υποδομή σε σχέση με τον αριθμό των εκπαιδευόμενων φοιτητών, οι διδακτικές και άλλες «υποχρεώσεις» των μελών Δ.Ε.Π., η ύπαρξη και ο βαθμός εφαρμογής των εσωτερικών κανονισμών λειτουργίας, κ.λπ..

Από τα παραπάνω προκύπτει το εξής ερώτημα: ποια κριτήρια εφαρμόζονται στις άλλες χώρες και τι μπορούμε να μάθουμε από τους προβληματισμούς και τις εμπειρίες τους σχετικά με την αξιολόγηση του έργου στα πανεπιστήμιά τους; Από τη σχετική βιβλιογραφία προκύπτει ότι η τεχνική της αξιολόγησης των πανεπιστημίων, των σχολών και των τμημάτων που τα αποτελούν βασίζεται σε κριτήρια τα οποία λαμβάνουν τη μορφή "δεικτών αποτίμησης αποτελεσματικότητας" (performance indicators). Αυτή η τεχνική αποβλέπει κυρίως στην ποσοτική έκφραση ποιοτικών επιδόσεων. Ένας βασικός δείκτης που έχει χρησιμοποιηθεί σε πολλές μελέτες για την κατάταξη των διαφόρων τμημάτων των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων είναι η ερευνητική τους επίδοση και επιτυχία. Η ερευνητική δραστηριότητα ενός τμήματος

αξιολογείται με βάση τον αριθμό των δημοσιεύσεων, τον αριθμό των σελίδων των δημοσιεύσεων, την ποιότητα των περιοδικών στα οποία παρουσιάζονται οι δημοσιεύσεις, τον αριθμό των παραπομπών που επιτυγχάνονται από τις δημοσιεύσεις των μελών του Διδακτικού και Επιστημονικού Προσωπικού(Δ.Ε.Π) του τμήματος, κ.λπ.. Σύμφωνα με μια πρόσφατη επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας (βλ. Καραγιάννης, 2002), από 43 έρευνες αξιολόγησης οικονομικών τμημάτων, οι 33 στηρίχθηκαν στον αριθμό και στην ποιότητα των δημοσιεύσεων του Δ.Ε.Π τους. Από τις τελευταίες, 24 έγιναν για πανεπιστήμια των Η.Π.Α., 4 για πανεπιστήμια του Καναδά, 1 για την Αυστραλία, 1 για την Ταϊβάν, και 3 για χώρες της Ε.Ε. Μια άλλη τεχνική αξιολόγησης η οποία χρησιμοποιήθηκε σε 2 έρευνες ήταν ο βαθμός στον οποίο τα μέλη Δ.Ε.Π πρωτοστατούσαν στην έκδοση οικονομικών επιστημονικών περιοδικών. Μια τρίτη τεχνική υιοθετήθηκε σε 4 έρευνες και στηρίχθηκε στον αριθμό των αναφορών και παραπομπών που έλαβαν οι δημοσιεύσεις των μελών Δ.Ε.Π. Μια τέταρτη τεχνική υλοποιήθηκε (2 έρευνες για Η.Π.Α. και 2 για Ε.Ε.) βάσει ερωτηματολογίων προς μέλη Δ.Ε.Π., σπουδαστές, κ.ά. Συνεπώς, η αξιολόγηση βάσει των δημοσιεύσεων των μελών Δ.Ε.Π. τυγχάνει καθολικής αποδοχής και χρήσης.

Από την εργασία του Καραγιάννη (2002) προκύπτει επίσης ότι, η αξιολόγηση της ερευνητικής επίδοσης διαφέρει ανάλογα εάν την κάνει το ίδιο το ενδιαφερόμενο τμήμα η εάν ανατίθεται σε εξωτερικούς κριτές. Ειδικότερα, στις Η.Π.Α η αξιολόγηση γίνεται οίκοθεν και τα σημαντικότερα κριτήρια τα οποία χρησιμοποιούνται είναι:

1. Η ποσότητα των δημοσιεύσεων, μετρούμενη κυρίως με βάση τον αριθμό των δημοσιεύσεων ανά μέλος Δ.Ε.Π, και κατά περίπτωση με βάση τον αριθμό των σελίδων.
2. Η ποιότητα των δημοσιεύσεων, μετρούμενη κατά βάση με δύο μεταβλητές: (α) το «κύρος» των περιοδικών στα οποία έχουν παρουσιασθεί, και (β) το πλήθος των παραπομπών (citations) τις οποίες έχουν επιτύχει.
3. Η συμμετοχή των μελών Δ.Ε.Π σε συμβούλια επιστημονικών περιοδικών ως εκδοτών, συνεργατών έκδοσης και κριτών.
4. Η σύνθεση των τμημάτων από την άποψη των διάφορων βαθμίδων Δ.Ε.Π, καθότι η ανέλιξή τους στις υψηλότερες βαθμίδες συνοδεύεται από επιβράδυνση της ερευνητικής τους δραστηριότητας.
5. Η επιτυχία των αποφοίτων των τμημάτων μετρούμενη με βάση τις δημοσιεύσεις τους και τις παραπομπές που επιτυγχάνουν.

Αντιθέτως στο Ην. Βασίλειο και στην Ολλανδία η αξιολόγηση του ερευνητικού έργου των μελών Δ.Ε.Π κάθε τμήματος ανατίθεται σε επιτροπές επιστημόνων αναγνωρισμένου επι-

στημονικού κύρους του ίδιου γνωστικού αντικειμένου (peers). Έτσι το αξιολογούμενο τμήμα (ή οποιαδήποτε άλλη ακαδημαϊκή μονάδα) υποβάλει σε επιτροπή απαρτιζόμενη από τέτοια μέλη φάκελο με τις δημοσιεύσεις που έκαναν τα μέλη του κατά την περίοδο από την προηγούμενη αξιολόγηση. Η επιτροπή αξιολογεί τις εργασίες αυτές λαμβάνοντας υπόψη στοιχεία όπως, τα περιοδικά στα οποία δημοσιεύθηκαν, αλλά και κρίνοντας τη σημασία τους για την επιστήμη (impact). Με βάση αυτά τα στοιχεία καταλήγει σε μια αξιολόγηση η οποία στο Ην. Βασίλειο κινείται μεταξύ των διαβαθμίσεων "ερευνητικό έργο διεθνούς επιπέδου" και "χρήζει βελτίωσης".⁵

Τέλος, αξίζει να επισημανθεί ότι, σύμφωνα με τους Frey και Eichenberger (1993), έχουν επικρατήσει διαφορετικά κριτήρια αξιολόγησης του μελών Δ.Ε.Π στην Αμερική (Η.Π.Α. και Καναδά) και στην Ευρώπη. Στην Αμερική, το βασικό κριτήριο αξιολόγησης και αμοιβής ενός πανεπιστημιακού καθηγητή είναι η ερευνητική του παραγωγικότητα μετρούμενη κυρίως από τον όγκο και την ποιότητα των δημοσιεύσεων. Αντιθέτως, στην Ευρώπη καθιερώθηκαν κριτήρια όπως η αποδοχή από τον πολιτικό κόσμο, η ενασχόληση και η προσφορά στα "κοινά" από πολιτικές ή άλλες θέσεις, κ.λπ..

Οι δημοσιεύσεις των μελών Δ.Ε.Π, εκτός του ότι αποτελούν μέσο κοινοποίησης της παραγόμενης γνώσης, υιοθετήθηκαν και επικράτησαν ως κριτήριο αξιολόγησης και για άλλους λόγους. Ένας απ' αυτούς είναι ότι μπορούν να μετρηθούν και να εκτιμηθούν αντικειμενικά. Ένας άλλος είναι ότι οι δημοσιεύσεις αντανακλούν πολύ καλά την έκταση και την ένταση της έρευνας που διεξάγεται σε κάθε ίδρυμα για την προώθηση της επιστήμης, αφού τα αποτελέσματα της ερευνητικής προσπάθειας συνήθως καταλήγουν σε επιστημονικές δημοσιεύσεις. Και ακόμη ένας τρίτος λόγος είναι ότι, όπως έχουν επισημάνει οι Skeels and Fairbanks (1968), οι καθηγητές Α.Ε.Ι. που έχουν "καλές" και αρκετές δημοσιεύσεις έχουν και υψηλή διδακτική επίδοση.

Η τελευταία, δηλαδή η διδακτική επίδοση των καθηγητών Α.Ε.Ι, σε πολλές χώρες ελέγχεται επίσης με ποιο άμεσους τρόπους. Ένας απ' αυτούς είναι η βαθμολόγηση (rating) των καθηγητών από τους φοιτητές με βάση ένα ερωτηματολόγιο το οποίο τους διανέμεται στο τέλος εκάστου μαθήματος. Από τις απαντήσεις που δίδουν στα ερωτηματολόγια αυτά καταρτίζονται δείκτες διδακτικής αποτελεσματικότητας οι οποίοι, ανάλογα με την σημασία που τους αποδίδεται κατά την πρόσληψη, τις προαγωγές και την μισθολογική κατάταξη των μελών Δ.Ε.Π, συμβάλλουν στην βελτίωση της ποιότητας της διδασκαλίας. Ένας άλλος έλεγχος της διδασκαλίας

---

⁵ Σχετικά θα πρέπει όμως να επισημανθεί ότι, στο Research Assessment Exercise (1995) στο Ην. Βασίλειο, ελήφθησαν υπόψη στην αξιολόγηση και άλλα στοιχεία όπως η χρηματοδότηση των ερευνητικών προγραμμάτων από εξωτερικές πηγές και ο αριθμός των διδακτορικών φοιτητών, διότι αυτοί είναι οι ερευνητές του μέλλοντος.

των καθηγητών, αλλά και των εκπαιδευτικών προγραμμάτων των επί μέρους πανεπιστημιακών τμημάτων, γίνεται με δειγματοληπτικές έρευνες μεταξύ των αποφοίτων και των εργοδοτών. Ακόμη ένας άλλος έλεγχος διεξάγεται από θεσμοθετημένα όργανα πιστοποίησης της ποιότητας της διδασκαλίας στα Α.Ε.Ι. Και, τέλος, σχεδόν αλάνθαστοι δείκτες της εκπαίδευσης που προσφέρουν τα διάφορα πανεπιστημιακά τμήματα αποτελούν οι δείκτες της «προτίμησής» τους από τους υποψήφιους φοιτητές και τους εργοδότες.

Όσον αφορά την αξιολόγηση της διοικητικής λειτουργίας του πανεπιστημίου, στην βιβλιογραφία προτείνονται ορισμένοι δείκτες που μπορούν να ομαδοποιηθούν ως ακολούθως: (i) δείκτες δυναμικότητας που μετρούν το μέγιστο αριθμό πτυχιούχων που μπορεί να εκπαιδεύσει το ίδρυμα, (ii) δείκτες απασχόλησης που μετρούν το μέρος της δυναμικότητας του κάθε Α.Ε.Ι. που αξιοποιείται, (iii) δείκτες κόστους που μετρούν το κόστος της εκπαίδευσης ανά πτυχιούχο, και (iv) δείκτες επιτυχίας από το Α.Ε.Ι. των στόχων που έχει συμφωνήσει με τη χρηματοδοτούσα αρχή (π.χ. στη χώρα μας το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων). Η πρακτική αυτή της συμφωνίας των στόχων του κάθε ιδρύματος είναι εξαιρετικά σημαντική γιατί η υιοθέτησή της δημιουργεί το κατάλληλο κλίμα για να εφαρμοστεί η αξιολόγηση, χωρίς να έχουν οι πανεπιστημιακοί την αίσθηση ότι πρόκειται για διαδικασία η οποία τους επιβάλλεται αυταρχικά και έχει ως επιδίωξη τον περιορισμό της αυτονομίας τους.

Υπό το φως των πιο πάνω διαπιστώσεων καταλήξαμε σε ένα ευέλικτο υπόδειγμα αξιολόγησης της αποτελεσματικότητας στα Α.Ε.Ι το οποίο παρουσιάζουμε στο επόμενο τμήμα.

III. Το υπόδειγμα

Όπως είδαμε, για την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των πανεπιστημιακών τμημάτων χρησιμοποιούνται διεθνώς τα εξής τρία κριτήρια: οι δημοσιεύσεις των μελών Δ.Ε.Π, η ένταση και η ποιότητα της διδασκαλίας σε συνδυασμό με την διάρθρωση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, και η υλικοτεχνική υποδομή και οργάνωση του πανεπιστημίου και των τμημάτων που το αποτελούν. Για λόγους αναφοράς και σύγκρισης, τα κριτήρια αυτά προσεγγίζονται με διάφορες μεταβλητές. Πιο συγκεκριμένα, αναφορικά με τις δημοσιεύσεις, αυτές αξιολογούνται με βάση την εγκυρότητα των περιοδικών στα οποία έχουν δημοσιευθεί, τον αριθμό και την ποιότητα των παραπομπών από άλλους επιστήμονες που έχουν επιτύχει, τον αριθμό των συγγραφέων που συνεργάστηκαν στην έρευνα, και αρκετά άλλα χαρακτηριστικά. Όσον αφορά στην διδασκαλία και

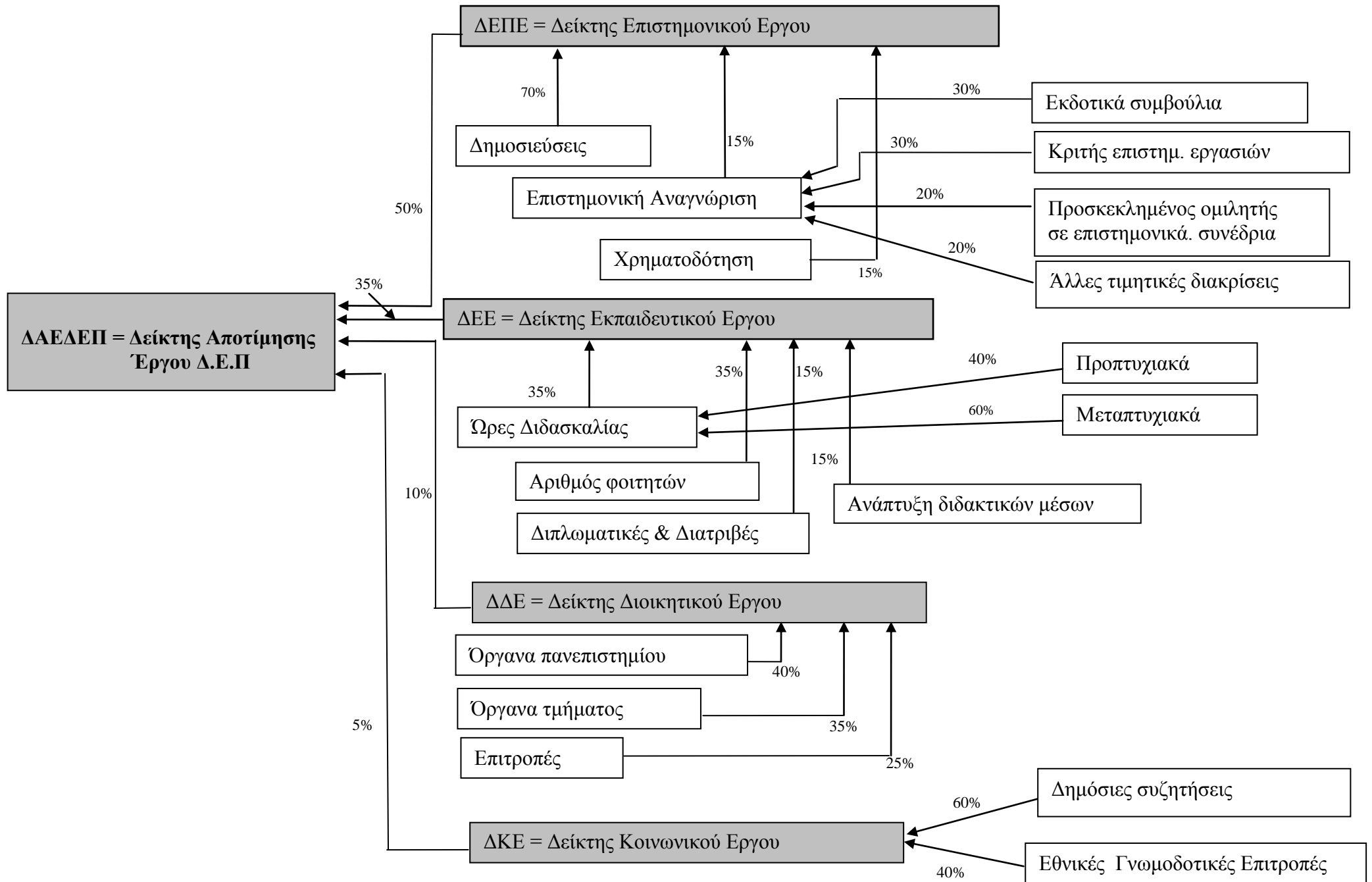
τα εκπαιδευτικά προγράμματα, αυτά αξιολογούνται μέσω ερωτηματολογίων τα οποία απευθύνονται:

- (α) είτε στους εκπαιδευόμενους, κατά την διάρκεια της εκπαίδευσής τους, οπότε συνιστούν μηχανισμούς αξιολόγησης της αποτελεσματικότητας της διδασκαλίας εκ μέρους του Δ.Ε.Π,
- (β) είτε στους αποφοίτους, όταν ενσωματωθούν στα επαγγέλματά τους, οπότε συνιστούν ελεγκτικούς μηχανισμούς της διασύνδεσης των εκπαιδευτικών προγραμμάτων με την αγορά εργασίας,
- (γ) είτε στους εργοδότες οι οποίοι προσλαμβάνουν και απασχολούν τους πτυχιούχους των πανεπιστημίων στον ιδιωτικό ή το δημόσιο τομέα της οικονομίας, οπότε λειτουργούν ως ένας μηχανισμός επιβεβαίωσης της άμεσης χρησιμότητας της εκπαίδευσης και δημιουργίας «φήμης» για τα τμήματα.

Σχετικά με την υλικοτεχνική υποδομή και την οργάνωση, οι μεταβλητές που παρακολουθούνται παίρνουν την μορφή διάφορων παραδοσιακών δεικτών οι οποίοι μετρούν τις εκπαιδευτικές δυνατότητες τόσο από την άποψη των χώρων, των βιβλιοθηκών, των τεχνικών και υπολογιστικών συστημάτων, κ.λπ., ανά εκπαιδευόμενο, όσο και της ύπαρξης και της εφαρμογής προκαθορισμένων εκπαιδευτικών διαδικασιών.

Βάσει των ανωτέρω προχωρήσαμε στην σύνθεση ενός υποδείγματος (model) αξιολόγησης το οποίο λαμβάνει υπόψη και τη διαφορετικότητα του ελληνικού από το ευρωπαϊκό και αμερικανικό πανεπιστήμιο.

Όπως φαίνεται από το Διάγραμμα 1, το συνολικό έργο που παρέχεται από τα μέλη Δ.Ε.Π (ΔΑΕΔΕΠ) μπορεί να διακριθεί σε τέσσερις κατηγορίες. Η πρώτη (ΔΕΠΕ) περιλαμβάνει το επιστημονικό έργο. Η δεύτερη (ΔΕΕ) το διδακτικό. Η τρίτη (ΔΔΕ) το διοικητικό, και η τέταρτη (ΔΚΕ) το κοινωνικό. Από τις διαπιστώσεις που προέκυψαν από την επισκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας είχαμε αρκετούς λόγους να μην συμπεριλάβουμε στην αξιολόγηση τις τρεις τελευταίες κατηγορίες. Εντούτοις, επειδή έχουν εκφραστεί κάποιες εύλογες αντιρρήσεις από ευρωπαίους κυρίως οικονομολόγους εάν είναι ορθό να σταθμίζεται μόνο το επιστημονικό έργο, αποφασίσαμε μεν να συμπεριλάβουμε όλες τις δραστηριότητες στις οποίες αποδίδονται τα μέλη Δ.Ε.Π, αλλά να τις σταθμίσουμε με διαφορετικούς συντελεστές στάθμισης.

Οι συντελεστές στάθμισης που αντιστοιχούν στις τέσσερις κατηγορίες έργου και διαμορφώνουν το Δείκτη Αποτίμησης Έργου Δ.Ε.Π (ΔΑΕΔΕΠ), καθώς και οι συντελεστές στάθμισης των αξιολογούμενων δραστηριοτήτων που διαμορφώνουν τους τέσσερις επί μέρους δείκτες φαίνονται από τα ποσοστά που καταγράφονται κατά μήκος των συνδυαστικών γραμμών. Οι συντελεστές αυτοί υιοθετήθηκαν ως ενδεικτικοί και η διαβάθμισή τους στηρίχθηκε σε σχετικές εκτιμήσεις συναδέλφων της ημεδαπής και της αλλοδαπής. Εκφράζουν όμως και τις δικές μας αξιολογικές κρίσεις. Γι' αυτό το ύψος και η σύνθεσή τους σε τελευταία ανάλυση επαφίεται στο ενδιαφερόμενο τμήμα (εσωτερική αξιολόγηση), στον εντεταλμένο φορέα (ιδιωτικό ή δημόσιο), ή τους ερευνητές

1. Εφαρμογή με βάση τη δραστηριότητα του Δ.Ε.Π.

Σύμφωνα με τον Πίνακα 1 η ποσότητα και η ποιότητα του ερευνητικού έργου είναι η βασική συνιστώσα της αξιολόγησης ενός πανεπιστημιακού τμήματος, αφού έμμεσα προσδιορίζει επίσης και την ποιότητα του παρεχόμενου εκπαιδευτικού έργου. Με την σειρά του το ερευνητικό έργο περιλαμβάνει α) τις δημοσιεύσεις σε περιοδικά, μονογραφίες, συλλογικούς τόμους και διεθνή λεξικά, και β) τις λοιπές επιστημονικές δραστηριότητες. Προκειμένου λοιπόν να προσεγγίσουμε την συμβολή των μελών Δ.Ε.Π. σ' αυτούς τους τομείς πρέπει να χρησιμοποιήσουμε ένα μηχανισμό μέτρησης της επίδρασής τους στην εξέλιξη της οικονομικής επιστήμης.

Η αξιολόγηση και ιεράρχηση των περιοδικών στις οικονομικές επιστήμες άρχισε την δεκαετία του 1970 στις Η.Π.Α και είχε δύο κατευθύνσεις. Η πρώτη αφορούσε την αποστολή ερωτηματολογίου σε διάφορους καθηγητές, προέδρους τμημάτων, κ.λπ. και αποσκοπούσε

στην εκ μέρους τους βαθμολόγηση των περιοδικών.⁶ Η δεύτερη, η οποία έγινε σχεδόν καθολικά αποδεκτή, βασιζόταν στην κατάταξη των περιοδικών ανάλογα με τις παραπομπές που λαμβάνουν τα άρθρα τα οποία δημοσιεύουν. Η κατάταξη αυτή στηρίζεται στην εκτίμηση ότι, ένα περιοδικό είναι τόσο καλό, όσο μπορεί με τις δημοσιεύσεις που περιλαμβάνει να συνδράμει στην εξέλιξη της γνώσης (δηλαδή να "παίρνει" πολλές παραπομπές). Η τεχνική αυτή είχε πολλούς οπαδούς από την εποχή της πρωτοποριακής εργασίας του Lovell (1973) και συνεχίζεται μέχρι και τις ημέρες μας.⁷ Συγκρίνοντας τις αξιολογήσεις-κατατάξεις των σχετικών ερευνών παρατηρήθηκε ότι μόνο τα δέκα κορυφαία περιοδικά στα οικονομικά διατηρούν την θέση τους στις περισσότερες από αυτές, ενώ η σειρά κατάταξης των άλλων διαφοροποιείται έντονα. Αυτό οφείλεται και στο ότι για κάποια χρονική περίοδο λόγω του ενδιαφέροντος του θέματος ή για άλλους λόγους (π.χ. λόγω της μόδας, όπως παρατήρησε ο Viner (1957)), ένα ερευνητικό πεδίο ελκύει περισσότερο το ενδιαφέρον έναντι ενός άλλου, με αποτέλεσμα να μεταβάλλεται και η θέση των περιοδικών που δημοσιεύουν την σχετική βιβλιογραφία. Εκτός αυτού, με την δημιουργία όλο και περισσότερων εξειδικευμένων πεδίων γνώσης εμφανίζονται συνεχώς νέα περιοδικά που δεν μπορούν άμεσα να αξιολογηθούν με τις παραπομπές που λαμβάνουν, αφού για κάτι τέτοιο απαιτείται να περάσει αρκετό χρονικό διάστημα. Για τους λόγους αυτούς είναι πολύ δύσκολη η πλήρως αντικειμενική και διαχρονική αξιολόγηση-κατάταξη των οικονομικών περιοδικών, εκτός των δέκα καλύτερων.

Μια πρώτη ιεράρχηση είναι μεταξύ αυτών που αναφέρονται στην διεθνή βάση δεδομένων EconLit και όλων των άλλων. Τα περιοδικά που αναφέρονται στην βάση EconLit προτείνουμε ότι μπορούν να βαθμολογηθούν με δύο τρόπους. Ο πρώτος είναι να διακριθούν σε τέσσερις κατηγορίες και τα άρθρα που περιλαμβάνονται σ' αυτές να λαμβάνουν μόρια ως εξής: (α) άρθρα στα 30 κορυφαία περιοδικά (top or best) λαμβάνουν 10 μόρια, (β) άρθρα στα επόμενα 30 καλύτερα περιοδικά (next best or better) λαμβάνουν 5 μόρια, (γ) άρθρα στα επόμενα 40 καλά περιοδικά (good) βαθμολογούνται με 2,5 μόρια, και (δ) άρθρα στα υπόλοιπα περιοδικά λαμβάνουν 1 μόριο.⁸

⁶ Βλέπε για παράδειγμα τις σχετικές αξιολογήσεις που πραγματοποιήθηκαν από τους Moore (1972), Hawkins, Ritter and Walter (1973).

⁷ Έχουν πραγματοποιηθεί πολλές σχετικές αξιολογήσεις-κατατάξεις περιοδικών από ερευνητές όπως για παράδειγμα από τους Bush, Hamelman and Staff (1974), Eagly (1975), Liebowitz and Palmer (1984), Laband and Sophocleus (1985), Laband and Piette (1994), Burton and Phimister (1995).

⁸ Ένας δεύτερος τρόπος θα ήταν να γίνουν οι εξής κατατάξεις: (α) άρθρα στα κορυφαία 10 περιοδικά (top ten) λαμβάνουν 10 μόρια, (β) άρθρα στα 3-5 καλύτερα περιοδικά κάθε εξειδικευμένου γνωστικού πεδίου (π.χ. οικονομετρίας, δημόσιας οικονομικής, θεωρία χρήματος, ιστορίας οικονομικής σκέψης, κλπ.), όπως αυτά διακρίνονται στην κατάταξη εξειδικεύσεων του Journal of Economic Literature, λαμβάνουν 5 μόρια, και (γ) τα υπόλοιπα άρθρα που αναφέρονται στις σελίδες του EconLit αλλά δεν συμπεριλαμβάνονται στις κατηγορίες (α) και (β) κατηγορίες. Τα άρθρα αυτά μπορεί να βαθμολογηθούν με 2.5 μόρια.

Επιπλέον των άρθρων υπάρχουν επίσης οι μονογραφίες και οι δημοσιεύσεις σε συλλογικούς τόμους και σε διεθνή λεξικά. Οι ερευνητικές μονογραφίες που έχουν εκδοθεί από διεθνώς αναγνωρισμένα πανεπιστημιακά και άλλα ερευνητικά ιδρύματα (όπως, για παράδειγμα, NBER, CEPR, Brookings, Cowles Commission, κ.ά.) καθώς και από διεθνώς αναγνωρισμένους εκδοτικούς οίκους στα πλαίσια κάποιων επώνυμων ερευνητικών σειρών (όπως, για παράδειγμα, η Contributions to Economic Analysis της North-Holland) και αναφέρονται στο EconLit μπορεί να βαθμολογηθούν με 5 μόρια. Άλλες ερευνητικές μονογραφίες που δεν περιλαμβάνονται στην πιο πάνω κατηγορία και έχουν εκπονηθεί στα πλαίσια κάποιου αναγνωρισμένου ερευνητικού ιδρύματος ή ινστιτούτου βαθμολογούνται με 1.5 μόρια

Η συμμετοχή άρθρων σε πρακτικά διεθνών συνεδρίων των κορυφαίων επιστημονικών οργανώσεων (π.χ. American Economic Association, European Economic Association, International Economic Association, American Finance Association, κ.ά), ή σε συλλογικούς τόμους που έχουν εκδοθεί από διεθνώς αναγνωρισμένα πανεπιστημιακά και ερευνητικά ιδρύματα, καθώς και διεθνείς εκδοτικούς οίκους, ή σε διεθνώς αναγνωρισμένα λεξικά (π.χ. Palgrave) βαθμολογούνται με 1 μόριο. Αν αναφέρονται στο EconLit, τα άρθρα σε συλλογικούς τόμους που έχουν εκδοθεί με το σύστημα των κριτών και δεν συμπεριλαμβάνονται στην προηγούμενη κατηγορία, βαθμολογούνται με 0.5 μόρια.

Ακόμη τα μέλη Δ.Ε.Π. εμπλέκονται και σε άλλες επιστημονικές δραστηριότητες για τις οποίες πρέπει να βαθμολογηθούν. Σε αυτό το λοιπό επιστημονικό έργο, εντάσσονται και αξιολογούνται οι εξής πέντε δραστηριότητες. Η πρώτη είναι η συμμετοχή στην έκδοση επιστημονικών περιοδικών. Η συμμετοχή αυτή μπορεί να λαμβάνει την μορφή του υπευθύνου της έκδοσης (editor or co-editor), του συνεργάτη της έκδοσης (associate editor or editorial board), και του συμβούλου της έκδοσης (editorial advisor). Η δεύτερη δραστηριότητα αναφέρεται στην παροχή υπηρεσιών ως κριτή επιστημονικών εργασιών (referee). Η τρίτη δραστηριότητα σχετίζεται με τις προσκλήσεις που λαβαίνει το μέλος Δ.Ε.Π να είναι ομιλητής (invited speaker) σε συνέδρια του εξωτερικού ή του εσωτερικού. Η τέταρτη δραστηριότητα σχετίζεται με την συμμετοχή και επιτυχία σε ανταγωνιστικά προγράμματα χρηματοδότησης επιστημονικής έρευνας. Η πέμπτη αφορά τις τιμητικές διακρίσεις με τις οποίες ενδεχόμενα επιβραβεύεται η επιστημονική συμβολή των μελών Δ.Ε.Π. Αυτές οι ενασχολήσεις και διακρίσεις των μελών Δ.Ε.Π. προτείνεται να επιβραβευθούν ως εξής: (α) η συμμετοχή του μέλους Δ.Ε.Π ως εκδότη στα καλύτερα περιοδικά βαθμολογείται με 2 μόρια. Εάν πρόκειται για συμμετοχή σε οποιοδήποτε άλλο διεθνές επιστημονικό περιοδικό αυτή βαθμολογείται με 1 μόριο. (β) Η συμμετοχή ως κριτή

επιστημονικών εργασιών σε ένα τουλάχιστον από τα καλύτερα περιοδικά βαθμολογείται με 2 μόρια. Εάν πρόκειται για συμμετοχή ως κριτή σε άλλο διεθνές επιστημονικό περιοδικό, αυτή βαθμολογείται με 1 μόριο. (γ) Η πρόσκληση μέλους Δ.Ε.Π ως ομιλητή (invited speaker) σε κάποιο διεθνές συνέδριο βαθμολογείται με 1 μόριο. Η ίδια πρόσκληση από συνέδριο του εσωτερικού βαθμολογείται με 0.5 μόριο. (δ) Η συμμετοχή σε διεθνείς διαγωνισμούς και η επιτυχία χρηματοδότησης της επιστημονικής έρευνας μέλους Δ.Ε.Π βαθμολογείται με 2 μόρια. Αντίστοιχα, η συμμετοχή σε διαγωνισμό και η επιτυχία χρηματοδότησης της έρευνας από πηγές του εσωτερικού βαθμολογείται με 1 μόριο. (ε) Η λήψη τιμητικού διδακτορικού βαθμολογείται με 5 μόρια. Η συμμετοχή στην ψηφοφορία ή στην επιτροπή απονομής μεγάλων βραβείων, όπως το Nobel, κλπ. βαθμολογείται με 2 μόρια. Και τέλος η αναφορά σε διεθνείς εκδόσεις, όπως το «Who is Who» βαθμολογείται, με 0.5 μόριο.

Εξυπακούεται ότι για τις παραπάνω διακρίσεις των μελών Δ.Ε.Π. απαιτείται η από μέρους τους κατάθεση λεπτομερούς βιογραφικού ενώ για την αξιολόγηση των ερευνητικών τους αποτελεσμάτων (άρθρων, μονογραφιών, κλπ.) λαμβάνεται υπόψη η σχετική καταχώρηση στις διεθνείς βάσεις δεδομένων όπως το EconLit.

Έτσι, βάσει των παραπάνω, προτείνουμε η μέτρηση του δείκτη του ερευνητικού έργου των μελών Δ.Ε.Π. να λάβει την ακόλουθη μορφή:

$$\Delta EE = 0.70\Delta HM + 0.15(0.30EK\Delta + 0.30KPI + 0.20\PPO + 0.20AT\Delta) + 0.15XPH \quad (1)$$

όπου: ΔEE = Δείκτης επιστημονικού έργου

ΔHM = Δημοσιεύσεις

$EK\Delta$ = Εκδότης επιστημονικών περιοδικών

KPI = Κριτής επιστημονικών εργασιών

$\PPO$ = Προσκεκλημένος ομιλητής

$AT\Delta$ = Άλλες τιμητικές διακρίσεις

XPH = Χρηματοδότηση έρευνας.

Εκτός όμως του ερευνητικού έργου τα μέλη Δ.Ε.Π εμπλέκονται και σε άλλες δραστηριότητες όπως : (α) η διδασκαλία, (β) η παροχή διοικητικών υπηρεσιών προς το τμήμα και το πανεπιστήμιο, και (γ) η συμμετοχή τους σε λειτουργίες οι οποίες συμβάλλουν στην αμεσότερη διασύνδεση του πανεπιστημίου με την κοινωνία. Οι εν λόγω δραστηριότητες δεν αξιολογούνται στα πανεπιστήμια των χωρών της Δύσης γιατί εκεί υπάρχουν μηχανισμοί, εντός και εκτός πανεπιστημίου, οι οποίοι εξασφαλίζουν την εκτέλεση τους σε ικανοποιητικό ποιοτικό επίπεδο. Στα χρόνια που έρχονται, η ανάπτυξη της άμιλλας μεταξύ των πανεπιστημιακών τμη-

μάτων στα ίδια γνωστικά αντικείμενα για την προτίμησή τους εκ μέρους των φοιτητών, είναι πιθανό να καταστήσει περιττή την αξιολόγηση αυτών των δραστηριοτήτων και στην χώρα μας. Όμως, κατά την μεταβατική περίοδο, και ενόψει της μεγάλης έλλειψης μηχανισμών αξιολόγησης της ποιότητας του παρεχόμενου λοιπού έργου από τα μέλη Δ.Ε.Π, θεωρούμε ότι θα αποτελούσε σοβαρή παράλειψη οι δραστηριότητες αυτές να αγνοηθούν. Γι' αυτό, έστω και κατά χονδρική προσέγγιση, προτείνουμε να υιοθετηθεί η ακόλουθη κατανομή μορίων ανά δραστηριότητα, με βάση τις απαντήσεις των μελών Δ.Ε.Π. σε ερωτηματολόγιο του φορέα που προβαίνει στην αξιολόγηση των οικονομικών τμημάτων.

Το διδακτικό έργο των μελών Δ.Ε.Π μπορεί να βαθμολογηθεί με 1 μόριο ανά 50 διδασκόμενους φοιτητές. Ο αριθμός των διδασκόμενων φοιτητών προσεγγίζει την ένταση της απασχόλησης των μελών Δ.Ε.Π με την διδασκαλία και αγνοεί πολλές άλλες παραμέτρους, όπως για παράδειγμα, εάν το μάθημα είναι υποχρεωτικό ή επιλογής, εάν το μέλος Δ.Ε.Π διατηρεί ώρες γραφείου και πόσες, κλπ.. Προς το παρόν όμως δεν υπάρχει καλύτερη προσέγγιση αυτής της μεταβλητής. Η επίβλεψη διδακτορικών διατριβών βαθμολογείται με 5 μόρια. Η επίβλεψη διπλωματικών εργασιών για τη λήψη πτυχίου Master's βαθμολογείται με 1 μόριο.

Το διοικητικό έργο (ΔΔΕ) που αφορά στην συμμετοχή των μελών Δ.Ε.Π στα όργανα του πανεπιστημίου βαθμολογείται με τα πιο κάτω αναφερόμενα μόρια: ο Πρύτανης λαμβάνει 2 μόρια, ο Αντιπρύτανης 1.5 και ο Κοσμήτορας 1 μόριο. Η συμμετοχή στα όργανα του τμήματος βαθμολογείται με τα εξής μόρια: ο Πρόεδρος τμήματος λαμβάνει 2 μόρια, ο Πρόεδρος μεταπτυχιακού προγράμματος λαμβάνει 1 μόριο, και ο Πρόεδρος εργαστηρίου ή ερευνητικού ινστιτούτου λαμβάνει 1 μόριο.

Πολλά μέλη Δ.Ε.Π λόγω της εξειδίκευσής τους, προσφέρουν επίσης κοινωνικό έργο σε πολλά επίπεδα και έτσι μπορεί να καταρτισθεί ένας δείκτης της σχετικής συμβολής τους ως Δείκτης Κοινωνικού Έργου (ΔΚΕ). Με την αρθρογραφία τους στον εκλαϊκευτικό τύπο, με την παρουσία τους σε τηλεοπτικές εκπομπές, μέσα από τις οποίες διαχέουν τις επιστημονικές τους γνώσεις προς το κοινό, και μέσα από τις τεχνοκρατικές υπηρεσίες που προσφέρουν στην πολιτεία έχει επικρατήσει η άποψη, κυρίως στις χώρες της ηπειρωτικής Ευρώπης, ότι τα μέλη Δ.Ε.Π συμβάλλουν σημαντικά στην ευημερία του κοινωνικού συνόλου. Πλην όμως οι δραστηριότητες αυτές συχνά συντελούν ώστε τα μέλη Δ.Ε.Π να απομακρύνονται από το κύριο έργο τους που είναι η παραγωγή και η διάχυση επιστημονικής γνώσης. Γι' αυτό, κατά κανόνα, στις αξιολογήσεις δεν λαμβάνονται υπόψη οι εν λόγω δραστηριότητες.

Σε αντίθεση μ' αυτή την πρακτική, θεωρούμε σκόπιμο να πριμοδοτηθούν ορισμένες διακεκριμένες κοινωνικές δραστηριότητες των μελών του Δ.Ε.Π γιατί συμβάλλουν στην «φήμη» του πανεπιστημίου, τόσο μεταξύ των πολιτών όσων και μεταξύ των σπουδαστών. Αυτές οι

κοινωνικές δραστηριότητες περιλαμβάνουν: (α) την έκφραση απόψεων μέσω αρθρογραφίας στον τύπο και την τηλεόραση επί σημαντικών προβλημάτων που απασχολούν τους πολίτες (βαθμολογείται με 1 μόριο), (β) την συμμετοχή σε δημόσιες συζητήσεις (Public Lectures) (βαθμολογείται με 1 μόριο), και γ) την συμμετοχή σε υψηλού επιπέδου επιτροπές του κράτους για την μελέτη κάποιου εθνικού προβλήματος (βαθμολογείται με 2 μόρια).

Από τις παραπάνω σταθμίσεις μπορεί να γίνει αξιολόγηση τμημάτων βάσει του παρακάτω συνολικού Δείκτη Αποτίμησης του Έργου των μελών Δ.Ε.Π. (ΔΑΕΔΕΠ) (βλ. και διάγραμμα 1).

$$\Delta\text{ΑΕΔΕΠ} = 0,50\Delta\text{ΕΠΕ} + 0,35\Delta\text{ΕΕ} + 0,10\Delta\Delta\text{Ε} + 0,05\Delta\text{ΚΕ}, \quad (2)$$

Όπου: ΔΕΠΕ = Δείκτης Επιστημονικού Έργου

ΔΕΕ = Δείκτης Εκπαιδευτικού Έργου

ΔΔΕ = Δείκτης Διοικητικού Έργου

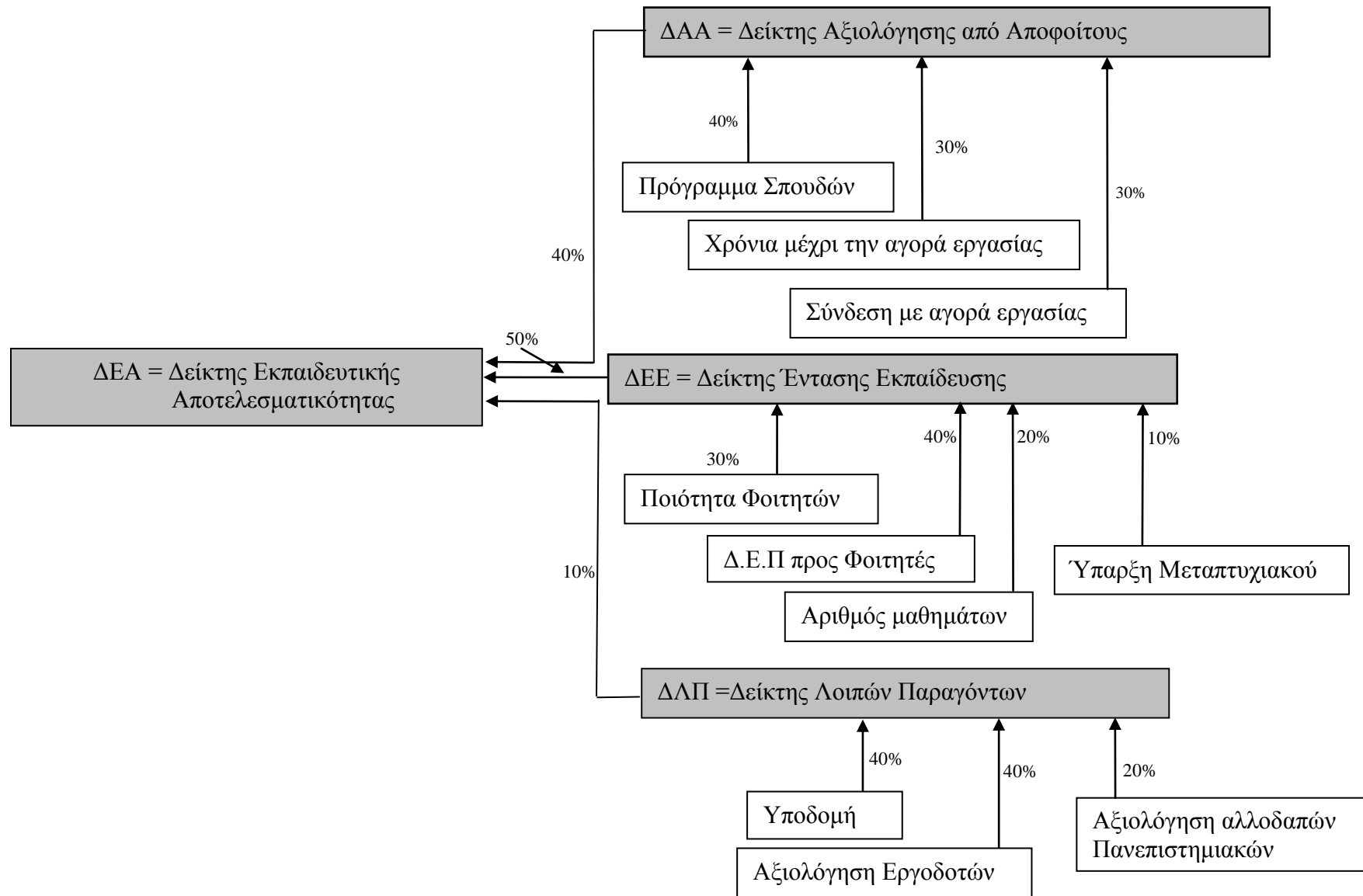
ΔΚΕ = Δείκτης Κοινωνικού Έργου

2. Εφαρμογή με βάση την εκπαιδευτική αποτελεσματικότητα

Μια ολοκληρωμένη ανάλυση της αποτελεσματικότητας στην εκπαιδευτική διαδικασία απαιτεί λεπτομερή σύγκριση των πόρων που χρησιμοποιούνται σε σχέση με το παραγόμενο αποτέλεσμα. Το ιδανικό είναι να υπάρχουν αναλυτικές πληροφορίες για στοιχεία όπως, τον αριθμό των φοιτητών σε κάθε τμήμα, τον αριθμό των αποφοίτων ανά έτος, το ποσοστό των φοιτητών που ολοκληρώνει κανονικά τις σπουδές του, στοιχεία για το πρόγραμμα σπουδών, κ.λπ. Εάν δεν είναι διαθέσιμες οι απαιτούμενες πληροφορίες, μπορούν να χρησιμοποιηθούν ερωτηματολόγια τα οποία να αποσταλούν στους αποφοίτους και στις επιχειρήσεις που τους απασχολούν. Σε αυτά να τίθενται ερωτήματα τα αφορούν τις σπουδές που έκαναν, πως βλέπουν οι εργοδότες τους αποφοίτους που απασχολούν, κ.λπ. Δηλαδή, μεταβλητές που συμπληρώνουν την αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου των οικονομικών τμημάτων και αφορούν: (α) τις σχετικές αξιολογήσεις των αποφοίτων για το πρόγραμμα σπουδών, κλπ, (β) τις προτιμήσεις των υποψηφίων για τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, (γ) τις εκτιμήσεις των εργοδοτών, και (δ) τις συγκριτικές εκτιμήσεις προέδρων μεταπτυχιακών τμημάτων κυρίως του εξωτερικού. Με άλλα λόγια, προτείνεται για την αξιολόγηση της εκπαιδευτικής αποτελεσματικότητας των Ελληνικών Α.Ε.Ι στο χώρο των οικονομικών επιστημών να υπολογισθούν οι τρεις δείκτες. Ο δείκτης αξιολόγησης βάσει εκτιμήσεων αποφοίτων (ΔΑΑ). Ο δείκτης εκπαιδευτικής έντασης (ΔΕΕ), και ο δείκτης λοιπών παραγόντων (ΔΛΠ). Εν συνεχεία δε με την βοήθεια τους να υπολογισθεί ο δείκτης εκπαιδευτικής

αποτελεσματικότητας (ΔΕΑ) για κάθε ένα από τα αξιολογούμενα τμήματα, όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 2.

Η εκτίμηση των πτυχιούχων για το πρόγραμμα σπουδών (δηλ. εάν αυτό ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις για μεταπτυχιακά ή εξεύρεση εργασίας) και άλλες συνιστώσες του μπορεί να διερευνηθεί με ερωτηματολόγιο που θα τους αποσταλεί. Έτσι, ο Δείκτης ΔΑΑ μπορεί να εκτιμηθεί με τον ακόλουθο τύπο:

$$\Delta\text{ΑΑ} = 0,4 * \text{ΠΣ} + 0,3 * \text{ΧΑΕ} + 0,3 * \text{ΣΑΕ}, \quad (3)$$

όπου ΔΑΑ = Δείκτης Αξιολόγησης από Αποφοίτους

ΠΣ = Πρόγραμμα Σπουδών

ΧΑΕ = Χρόνια μέχρι την Αγορά Εργασίας

ΣΑΕ = Σύνδεση με Αγορά Εργασίας.

Η άλλη μεταβλητή που εκφράζει τις προτιμήσεις των υποψηφίων για τα Α.Ε.Ι (μόρια εισόδου –επιτυχίας στα τμήματα των Α.Ε.Ι.) μπορεί να ληφθεί ως μέσος όρος μιας περιόδου (πχ. τρία χρόνια) και να σταθμισθεί ως ποσοστό με βάση το 100 για το τμήμα με τον μεγαλύτερο μέσο όρο.⁹ Η θεωρητική θεμελίωση της μεταβλητής αυτής βασίζεται στο ότι καλύτεροι υποψήφιοι φοιτητές επιδιώκουν να σπουδάσουν σε τμήματα που παρέχουν την υψηλότερη ποιότητα διδασκαλίας.

Ως προς την αξιολόγηση βάσει εκτιμήσεων των εργοδοτών αυτή μπορεί να εξαχθεί με την από μέρους τους απάντηση σχετικών ερωτήσεων που να αφορούν τον τρόπο επιλογής υπαλλήλων βάσει του εκπαιδευτικού ιδρύματος αποφοίτησής τους. Ο λόγος για τον οποίο ένα σημαντικό μέρος του δείγματος δηλώνει ότι οι αποφάσεις πρόσληψης προσωπικού επηρεάζονται από το Πανεπιστήμιο προέλευσης των τίτλων σπουδών των υποψηφίων, είναι, σύμφωνα με τις απόψεις των επιχειρήσεων, ότι τα καλύτερα Πανεπιστήμια είναι εκείνα τα οποία βοηθούν στην ανάπτυξη του ανθρωπίνου κεφαλαίου.

Τα τελευταία χρόνια ένας συνεχώς αυξανόμενος αριθμός πτυχιούχων Οικονομικών Επιστημών αποφασίζουν να συνεχίσουν τις σπουδές του σε μεταπτυχιακό επίπεδο εκτός Ελλάδας. Οι πτυχιούχοι αυτοί θα μπορούσαν να θεωρηθούν κατά τεκμήριο ως οι πλέον τυπικοί απόφοιτοι των Ελληνικών πανεπιστημίων. Για το λόγο αυτό σκεφθήκαμε ότι η απόδοσή τους σε μεταπτυχιακά προγράμματα στο εξωτερικό θα αποτελούσε μια καλή ένδειξη της αποτελεσματικότητας ή μη των Ελληνικών προπτυχιακών προγραμμάτων να τους εφοδιάσουν

⁹ Χαρακτηριστικό είναι ότι η μεταβλητή αυτή χρησιμοποιείται ως οδηγός για την ομαδοποίηση από πλευράς απαιτήσεων των Αμερικανικών πανεπιστημίων (SAT scores στα βιβλία προετοιμασίας για τις εξετάσεις) ενώ οι Η.Π.Α. δεν έχουν εθνικό σύστημα εισαγωγικών εξετάσεων στα Α.Ε.Ι..

με τις απαραίτητες γνώσεις προκειμένου να ανταποκριθούν με επιτυχία στις απαιτήσεις των περαιτέρω σπουδών τους. Διαμέσου ενός ερωτηματολογίου προς διάφορους προέδρους μεταπτυχιακών τμημάτων του εξωτερικού μπορεί να εξαχθεί μια συγκριτική αξιολόγηση ως προς την απόδοση των φοιτητών τους ανάλογα με το Α.Ε.Ι της προέλευσής τους.

Από την ανάλυση που προηγήθηκε προέκυψε ότι, για να εξαχθούν αξιόπιστα αποτελέσματα σχετικά με την εκπαιδευτική αποτελεσματικότητα των αξιολογούμενων τμημάτων, θα πρέπει να έχουμε στην διάθεσή μας πληροφορίες που να καλύπτουν τους ερευνούμενους πληθυσμούς. Ειδικότερα, ακολουθώντας το σχετικό Διάγραμμα 2, η κατάταξη των τμημάτων για τα οποία έχουμε συγκριτικές πληροφορίες μας δίνει τη δυνατότητα να υπολογίσουμε τον ακόλουθο δείκτη:

$$\Delta EA = 0.40\Delta AA + 0.50\Delta EE + 0.10\Delta \Lambda\Pi, \quad (4)$$

όπου ΔEA = Δείκτης εκπαιδευτικής αποτελεσματικότητας

ΔAA = Δείκτης αξιολόγησης βάσει εκτιμήσεων αποφοίτων

ΔEE = Δείκτης εκπαιδευτικής έντασης

$\Delta \Lambda\Pi$ = Δείκτης λοιπών παραγόντων.

IV. Συμπεράσματα και μέτρα πολιτικής

Από την βιβλιογραφία της αξιολόγησης των οικονομικών τμημάτων που έχει αναπτυχθεί, κυρίως στις Η.Π.Α. και σε διάφορες Ευρωπαϊκές χώρες, διαπιστώθηκε ότι για την αποτίμηση της αποτελεσματικότητάς τους χρησιμοποιούνται διεθνώς δύο μεταβλητές. Η μία είναι η παραγωγή και η διάχυση νέας επιστημονικής γνώσης, και η άλλη είναι η ποιότητα των εκπαιδευτικών υπηρεσιών που προσφέρουν. Με την σειρά τους οι μεταβλητές αυτές προσδιορίζονται από πλειάδα άλλων μεταβλητών οι οποίες επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο τα μέλη Δ.Ε.Π. κατανέμουν τον δημιουργικό τους χρόνο και το σύστημα των κινήτρων και αντικινήτρων που επενεργούν στις επιλογές τους. Γι' αυτό, σε πανεπιστημιακά συστήματα όπως το δικό μας, τα οποία είναι δομημένα έτσι ώστε να αποκλείουν τον εσωτερικό και τον εξωτερικό ανταγωνισμό, η μέτρηση της αποτελεσματικότητας μόνο με βάση τις δημοσιεύσεις ή μόνο με βάση τις απόψεις των αποφοίτων και των εργοδοτών τους σχετικά με την ποιότητα της εκπαίδευσης δεν είναι αρκετή. Προκειμένου λοιπόν να επιτύχουμε ένα συγκερασμό μεταξύ της έμφασης της αξιολόγησης μόνο στην έρευνα ή μόνο στην εκπαίδευση, επιχειρήσαμε να

διαμορφώσουμε ένα υπόδειγμα το οποίο να αποτιμά την συνολική αποτελεσματικότητα ενός πανεπιστημιακού τμήματος μέσω κάποιου συνδυασμού τους.

Το υπόδειγμα που διαμορφώθηκε αποτελείται από δύο αλγόριθμους. Ο ένας εξ αυτών αποτιμά την συμβολή του Δ.Ε.Π σε τέσσερις τομείς. Στην έρευνα, στην εκπαίδευση, στη διοίκηση των τμημάτων τους και των πανεπιστημίων στα οποία ανήκουν, και τέλος, στην κοινωνία. Ο δεύτερος αλγόριθμος αποτιμά την αποτελεσματικότητα των τμημάτων στην εκπαίδευση με βάση τις εκτιμήσεις που επικρατούν μεταξύ των αποφοίτων, στους εργοδότες τους, και σε άλλους παράγοντες που είναι σε θέση να γνωρίζουν. Με τον τρόπο αυτό έχουμε τη δυνατότητα να λάβουμε υπόψη τη διαφορετικότητα του Ελληνικού από το Ευρωπαϊκό και το Αμερικανικό πανεπιστήμιο και να επιτύχουμε ένα συγκερασμό ο οποίος θέλουμε να πιστεύουμε ότι θα τύχει αποδοχής.

Τα αποτελέσματα μιας αξιολόγησης των οικονομικών τμημάτων της χώρας μας αναμένεται να είναι πολλαπλά χρήσιμα σε διάφορους φορείς και ομάδες ενδιαφερομένων. Ειδικότερα, η εκτίμησή μας είναι ότι, μεταξύ των άλλων, τα αποτελέσματα θα είναι χρήσιμα:

- (1) Στους επιχειρηματίες και διευθυντές των επιχειρήσεων οι οποίοι επιθυμούν να αποκτήσουν πληροφορίες για την εκπαιδευτική και ερευνητική δραστηριότητα των συναφών πανεπιστημιακών τμημάτων, ώστε να αποτείνονται στους καλύτερους από το σύνολο των σπουδαστών που αποφοιτούν.
- (2) Στους επιχειρηματίες και τους διευθυντές μεγάλων δημόσιων και ιδιωτικών επιχειρήσεων και οργανισμών οι οποίοι επιθυμούν να αναθέσουν τη διεξαγωγή μιας σχετικής έρευνας στα τμήματα εκείνα και στους επιστήμονες που τα απαρτίζουν και οι οποίοι διαθέτουν την αναγκαία ή επιθυμητή ερευνητική δυνατότητα και εμπειρία.
- (3) Στους διάφορους κρατικούς φορείς, όπως υπουργεία, δημόσιες υπηρεσίες, οργανισμούς, κ.λπ., που θέλουν να επιλέξουν το πλέον ποιοτικό τμήμα ή πανεπιστημιακούς για να φέρουν σε πέρας διάφορα ερευνητικά προγράμματα.
- (4) Στους διάφορους κρατικούς φορείς που θέλουν να επιλέξουν επιστήμονες για να εκπροσωπήσουν τη χώρα μας σε διάφορες διεθνείς οργανώσεις και συναντήσεις οι οποίοι να διαθέτουν διεθνή ακτινοβολία και αποδοχή λόγω της επιστημονικής τους δραστηριότητας.
- (5) Στους σπουδαστές που επιθυμούν να επιλέξουν για σπουδές (βασικές και μεταπτυχιακές) ένα τμήμα το οποίο να τους εφοδιάσει με τις καλύτερες γνώσεις.
- (6) Στα τμήματα που αξιολογούνται τα οποία θα βοηθηθούν στις σχετικές επιλογές τους αναφορικά με τα μέλη του διδακτικού και ερευνητικού τους προσωπικού.

(7) Στο υπουργείο παιδείας προκειμένου να χρησιμοποιηθεί ως βοηθητικό μέσο στο σχεδιασμό της εκπαιδευτικής πολιτικής στα σχετικά Α.Ε.Ι., αλλά και γενικότερα.

Η αξιολόγηση θα αποδώσει μακροχρόνια μόνο εάν συνοδευτεί και από μέτρα πολιτικής, μερικά από τα οποία είναι τα εξής:

- (α) Να δοθεί ως κίνητρο χρηματική αμοιβή ανά δημοσιευμένο άρθρο, βιβλίο ή άλλη δημοσίευση που θα λάβει χώρα σε διεθνές αναγνωρισμένο περιοδικό ή εκδοτικό οίκο του σχετικού επιστημονικού κλάδου.
- (β) Να βραβεύονται με ειδική διάκριση από κάθε πανεπιστήμιο τα μέλη Δ.Ε.Π που θα περνούν π.χ. κατά 30% τον μέσο όρο των ετήσιων δημοσιεύσεων που επιτυγχάνονται από τα μέλη του πανεπιστημίου.
- (γ) Τα ίδια μέτρα με τα (α) και (β) πιο πάνω να ληφθούν επίσης για τα μέλη Δ.Ε.Π που διακρίνονται για τη διδακτική τους απόδοση μέσα από μηχανισμούς αντικειμενικής αξιολόγησης.
- (δ) Να ενισχυθεί η ερευνητική προσπάθεια διαθέτοντας ένα αριθμό βοηθών και γραμματέων σε κάθε τμήμα που θα βοηθούν στην ερευνητική προσπάθεια των μελών Δ.Ε.Π (μια γραμματέας/ βοηθός ανά τρία μέλη Δ.Ε.Π. θεωρείται ως επαρκής βοήθεια).
- (ε) Το κάθε πανεπιστημιακό τμήμα να αναλάβει το κόστος της ερευνητικής διαδικασίας που περιλαμβάνει την αγορά βιβλίων, αναζήτηση και φωτοτυπία άρθρων, συλλογή πληροφοριών και επεξεργασία τους, κ.λπ..
- (στ) Να καλύπτεται όλο το κόστος της συμμετοχής των μελών Δ.Ε.Π στα διεθνή συνέδρια και ειδικότερα όταν είναι προεδρεύοντα μέλη σε συνεδριάσεις ή έχουν να κάνουν ανακοίνωση ή είναι σχολιαστές κάποιας ανακοίνωσης ή συμμετέχουν σε συζήτηση στρογγυλού τραπεζιού (a round table discussion).
- (ζ) Να θεσμοθετηθεί ένα όργανο αξιολόγησης και κατάταξης των πανεπιστημίων βάσει της ερευνητικής και της εκπαιδευτικής τους επιτυχίας, όπως είναι το Higher Education Funding στη Μ. Βρετανία και όπως με το νόμο του 1992 (άρθρο 24) είχε σχεδιασθεί να γίνει και στην χώρα μας. Οι κατατάξεις δε αυτές να γίνουν μηχανισμοί ανακατανομής των πόρων που χορηγούνται στην τριτοβάθμια εκπαίδευση έτσι ώστε να αυξηθεί η αποτελεσματικότητα του συστήματος.

Βιβλιογραφία

- Burton, M., Phimister, E. (1995) "Core Journals: A Reappraisal of the Diamond List", The Economic Journal, Τόμος 105, March, σσ. 361-373.
- Bush, W., Hamelman, P., Staff, R. (1974) "A Quality Index for Economic Journals", Review of Economics and Statistics, Τόμος 56, No 1, σσ. 123-125.
- Frey, B. Eichenberger, R. (1993) "American and European Economics and Economists", Journal of Economic Perspectives, Τόμος 7, No 4, σσ. 185-193.
- Hawkins, R., Ritter, L., Walter, I. (1973) "What Economists Think of Their Journals", Journal of Political Economy, Τόμος 81, No 4, σσ. 1017-1032.
- Higher Education Funding Council (1994), Research Assessment Exercise, Ref Rae 96 1/94.
- Καραγιάννης, Α. Δ. (2002) «Αξιολόγηση Πανεπιστημιακών Οικονομικών Τμημάτων: Επισκόπηση Βιβλιογραφίας και Προτάσεις», Αρχείο Οικονομικής Ιστορίας, Τόμος XIV, No 2, 2002, σσ. 31-60.
- Laband, D., Piette, M. (1994) "The Relative Impacts of Economics Journals: 1970-1990", Journal of Economic Literature, Τόμος 32, No 2, σσ. 640-666.
- Laband, D. Sophocleus, J. (1985) "Relevant Preference for Economics Journals: Citations as Dollar Votes", Public Choice, Τόμος 46, σσ. 317-324.
- Liebowitz, S. Palmer, J. (1984) "Assessing the Relative Impacts of Economics Journals", Journal of Economic Literature, Τόμος 22, March, σσ. 77-88.
- Lovell, M. (1973) "The Production of Economic Knowledge: An Interpretation", Journal of Economic Literature Τόμος 11, March, σσ. 27-55.
- Machlup, F. (1962) The Production and Distribution of Knowledge in the United States, New Jersey: Princeton University Press.
- Moore, W. (1972) "The Relative Quality of Economic Journals," Western Economic Journal, σσ. 156-169.
- Σαπουνά, Α. (1993) "Συνοπτική Επισκόπηση της υποβαλλόμενης ενημερωτικής αρθρογραφίας σχετικά με τις Διεθνείς τάσεις αξιολόγησης των Πανεπιστημιακών Ιδρυμάτων", Επιτροπή Πρυτάνεων, (αδημοσίευτο).
- Skeels, J., Fairbanks, R. (1968) "Publish or Perish: An Analysis of the Mobility of Publishing and Non-Publishing Economists", Southern Economic Journal, Τόμος 35, No.1, σσ.17-25.
- Τσαούσης, Δ. Γ. (1993) Το Ελληνικό Πανεπιστήμιο στο Κατόφλι του 21ου Αιώνα, Gutenberg, Αθήνα.
- Viner, J. (1957) "Fashion in Economic Thought", στο J. Viner Essays on the Intellectual History of Economics, D. Irwin: Princeton University Press, New Jersey, 1991.